

כשר לפסח!

כתב: הרב ד"ר חיים סיימונס

אהדורה נסיונית

אדר תשנ"ח

מכון נחמיה

למחקר תורני ולהכנת חומר לימודי
ע"ש ר' נתמיה ריכרדסון ז"ל
ת.ד. 1775 קרית ארבע
טל: 02-9961252

"מה אהבתי תורתך, כל היום היא שיחתי"

שכאובהים את הלימודים, לומדים וגם זוכרים. לכן נלמד בחוברת זו בדרך מעניינת על המושג "חמץ" ועל חג הפסח, וגם נשתעשע.

התלמיד ילמד: מהם איסורי חמץ בפסח? מהו ההבדל בין דגנים ובין קטניות בקשר לחמץ? מהו חמץ? מהם הדברים הגורמים לזירוז תהליך החימוץ וכיצד למנוע זאת באפיית המצות? כמו-כן נמצא בחוברת מספר נושאים הקשורים לאכילת מצות בליל הסדר, ועוד נושאים הקשורים לחג הפסח.

תהליך ה"חימוץ" הוא תגובה ביוכימית. על כך נמצא "נספח" עבור תלמידים המתעניינים במדע, וכן מספר תרגילים קשים יותר.

התרגילים בחוברת וגם השעשועים יסייעו לתלמידים בלימוד הנושא והבנתו, והספרים הבאים יעזרו להם בביצועם:

* חומש

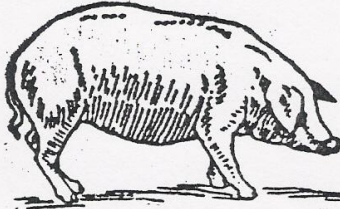
* הגדה של פסח

חג כשר ואחד

כהצגה!

האיסורים של חמץ בפסח

חזיר

יש דברים שהתורה אוסרת עלינו רק את אכילתם.
אבל מותר לנו ליהנות מהם (למשל: להאכיל את בעלי חיים) וגם להחזיקם ברשותינו.
לדוגמא: כשר לא כשר.

יש דברים שהתורה אוסרת עלינו גם את אכילתם וגם את ההנאה מהם.
אולם מותר להחזיקם ברשותינו.
לדוגמא: כשר כחלב.

לא למכירה

אם נתבשלו ביחד

אולם בקשר לחמץ בפסח התורה אוסרת עלינו:

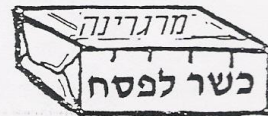
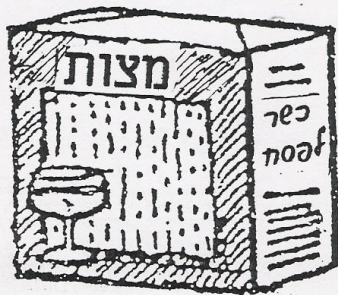
1. אכילת חמץ בפסח

כתוב בתורה:

"... כי כל-אכל חמץ, ונכרתה הנפש ההוא מישראל, מיום הראשון עד-יום השביעי" (שמות יב טו)
 התורה גם אוסרת תערובות של חמץ (דהיינו, חמץ שמעורב עם אוכל שאינו חמץ).

וכתוב בתורה:

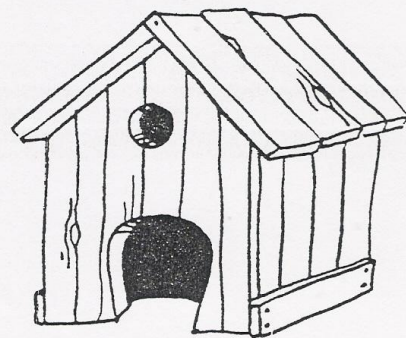
"כל-מחמצת לא תאכלו" (שמות יב ט)

2. הנאה מחמץ בפסח

כתוב בתורה:

"ולא יאכל חמץ" (שמות יג ג)
 כתוב יאכל ולא יאכל. למדו מזה חז"ל שכל פעולה היכולה לגרום לאכילת חמץ בפסח - אסורה. למשל: למכור חמץ בפסח או להאכיל חמץ לבעלי חיים בפסח. פעולות כאלו גורמות הנאה לאדם העושה אותן.

3. שהיית חמץ ברשותינו בפסח

כתוב כתורה:

"ולא-יראה לך חמץ, ולא-יראה לך שאר בכל-גבלך" (שמות יג ז)

או? כתוב כתורה:

"שבעת ימים, שאר לא ימצא בבתיכם" (שמות יב ט)

מזה לומדים שבמשך 7 ימי הפסח אסור שיהיה חמץ ברשותנו, אפילו שהחמץ נמצא בארון סגור ולא רואים אותו.

מכירת היסול

חייבים למכור הכל!

המכירה מוגבלת ללא-יהודים

אוזני המן, סופגניות, בירה - לבנה ושחורה, עוגות שמרים, מצות חמץ, פיתות, וופלים, אטריות, וכו' וכו'

המכירה תסתיים בליל י"ד בניסן

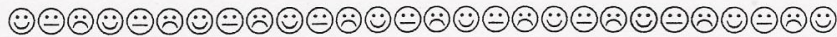
מה שנשאר יושמד לחלוטין בבוקר של י"ד בניסן

א! תחמיץ הקזאנות !!

יותר מזה כתוב בתורה:

"אך ביום הראשון, תשביתו שאר מבתיכם" (שמות יב טו)

מזה למדו חז"ל שלפני יום ראשון של פסח חייבים להוציא את החמץ מביתנו. מן התורה אפשרית הוצאה זו או על ידי בדיקת חמץ או על ידי ביטולו בנוסח "כל חמירא..." אולם חז"ל תקנו שצריכים גם לבדוק את החמץ וגם לבטלו.

חייבים לבטל את החמץ בשפת הסינית!!

לא מקיים מצוות ביטול חמץ. לכן, יהודי שמבין שפה סינית בלבד חייב להגיד הנוסח "כל חמירא" בסינית!

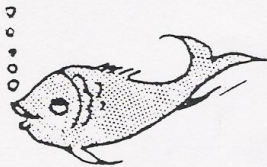
木 先生

הנוסח "כל חמירא" שאנחנו אומרים בזמן שמבטלים את החמץ אינו תפילה, ומי שאינו מבין מה שהוא אומר

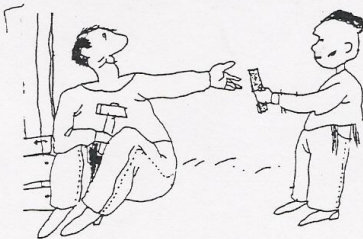
צודק או לא צודק?

1. יצחק קרא את הרכיבים על שוקולד ואמר: "רק אחד מתוך עשרת הרכיבים הוא חמץ. לכן אפשר לאכול שוקולד זה בפסח". האם צדק יצחק? הסבר!

2. לזבולון היה אקווריום והאוכל של הדגים היה חמץ. "הדגים לא-יהודים", אמר זבולון, "לכן מותר להאכיל אותם באוכל חמץ בפסח". האם צדק זבולון? הסבר!

3. בחול המועד פסח, נתן רודולף הלא-יהודי וופלים לנפתלי. נפתלי לקח אותם ואמר: "אין בעיה אם אני אסתיר אותם עד אחרי פסח". האם צדק נפתלי? הסבר!

התורה מדברת הרבה על האיסור של חמץ במשך שבעת ימי הפסח.

אולם מה זה חמץ?

בחוברת זו אנו נלמד: מהו בדיוק חמץ? איזה דברים יכולים להגיע לחימוץ? כמה זמן נמשך תהליך החימוץ? איך להאיט את התהליך הזה? ועוד.

ק מ ח

ע"ן בקוקסת מצות.

מהם הרכיבים?

אנו יודעים מה זה מים!

אולס מה זה קאח?

קמח הוא גרעיני תבואה שנטחנו דק דק.

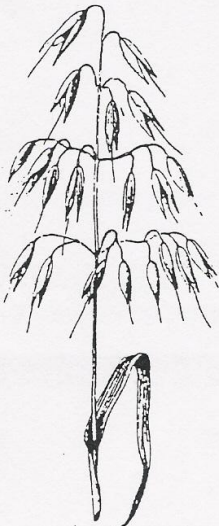
אפשר לייצר קמח מסוגים שונים של תבואה. ההלכה מחלקת אותם לשלושה סוגים:

1. דגנים - המחולקים ל:

א. שני מיני חיטים: חיטה, כוסמת.

ב. שלושה מיני שעורים: שעורה, שיפון, שכולת שועל.

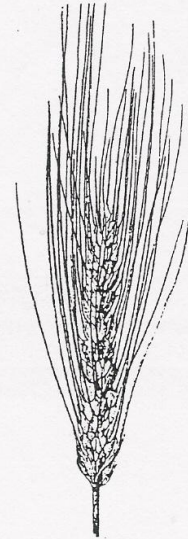
יש מספר הגדרות למלה "תבואה". בחוברת זו אנו נשתמש בהגדרה שתבואה היא כמה מיני פירות האדמה שמהם אפשר לייצר קמח.

שכולת שועל

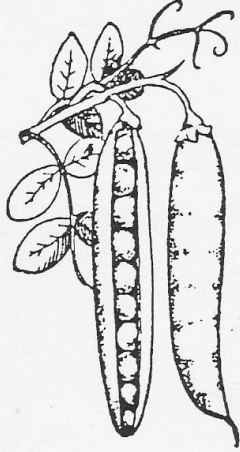
רק מדגן יוצא המז'!

הדגנים הללו ידועים בשם "חמשת מיני דגן" ויש להם מעמד מיוחד בהלכה: לחם שנאפה מקמחם - מברכים לפניו ברכת "המוציא" ואחריו "ברכת המזון"; עוגה, מיני מאפה אחרים, איטריות ודייסא שנאפו מקמחם - לפניהם מברכים "בורא מיני מזונות" ואחריהם "על המחיה"; מפרישים "חלה" מבצקם; בצקם יכול להחמיץ, ובמקרה כזה, ייאסר בפסח.

חיטה

2. קטניות - הכוללות: אורז, אפונה, שעועית, סויה, תירס, בוטנים.

אפונה

קטניות - מה הבעיה?

קטניות לא יכולות להחמיץ. אולם ישנו מנהג של כאלף שנה שקבלו עליהן הקהילות האשכנזיות, וחלק מן הקהילות הספרדיות, שלא לאכול כלל קטניות בפסח. אחת הסיבות לכך היא, שלפעמים גרעיני חיטה מעורבים בגרעיני קטניות. לכן עדות שאוכלות אותן בפסח, צריכות לבדוק את הקטניות היטב לפני פסח מחשש שיימצאו גרעיני חיטה.

אורז

3. תפוחי אדמה:

תפוחי אדמה = קטניות?

תפוחי האדמה ידועים באזורים שגרו בהם יהודים רק במשך כ-400 השנים האחרונות, ולא היו ידועים בזמן "תקנת הקטניות". אמנם, יש דעה אחת האומרת שתפוחי אדמה נחשבים כקטניות. מעטים מאוד היהודים בעולם שלא אוכלים תפוחי אדמה בפסח.

תפוחי אדמה

מדוע אין שלג בפסח?

כתוב בתורה: "שמור את-חַדֵּשׁ הָאֲבִיב, וְעֲשִׂיתָ פֶּסַח, לְה' אֱ-לֹהֶיךָ" (דברים טו ב)
 כדי שפסח יהול תמיד בעונת האביב, צריך אחרי שלוש שנים (ולפעמים אחרי שנתיים), להוסיף עוד חודש בשנה. במקום חודש אחד בשם אדר יש לנו שני חודשים - אדר ראשון ואדר שני. על ידי הוספה זו, פסח נשאר תמיד באביב ולא יכול לחול בחורף, שהוא תקופת השלג!

תפזורת "סוגי תבואה שמהם אפשר לייצר קמח"

בתפזורת הבאה תמצא שמות של סוגי תבואה שמהם אפשר לייצר קמח. כל סוגי התבואה הללו מוזכרים בחוברת זו. שם של כל סוג תבואה מופיע במשבצות רצופות. השמות כתובים מימין לשמאל, משמאל לימין, מלמעלה למטה, מלמטה למעלה ובאלכסון.

ז	ר	ב	ק	ה	י	ו	ס	ע	א
א	פ	ו	נ	ה	ב	ת	צ	ש	ג
ד	נ	ט	פ	ז	א	פ	ע	א	ש
ש	ס	נ	ת	מ	ס	ו	כ	ו	י
ק	ר	י	ז	ג	ע	ח	ר	ת	פ
ה	י	מ	ח	י	ה	א	ק	ז	ו
ר	ת	ח	ת	י	ט	ד	ל	ע	נ
ו	ש	ב	כ	ב	ט	מ	ר	ג	ז
ע	ס	פ	מ	ח	ד	ה	ל	פ	ע
ש	ב	ו	ל	ת	ש	ו	ע	ל	ג

שואלים בהלכות פסח בסעודת פורים!

כתוב בגמרא (פסחים ו:): "שואלים ודורשים בהלכות הפסח קודם הפסח שלושים יום". שלושים יום לפני פסח הוא יום פורים: עצמו. כתוב במגילת אסתר: "ליהודים היתה אורה ושמחה וששון ויקר". "אורה" היא תורה. לפני שתגיע למצב של "עד דלא ידע" בסעודת פורים, התיחל ללמוד הלכות פסח!

תהליך של חימוץ

אם יש לך רקע מדעי, תוכל גם לקרוא את ה"נספח" מאופיע בסוף חוברת זו.
 עם יסוד הסבר אתהליך החימוץ בצורה יותר מדעית.
 לאחר ההסבר המדעי, תמצא תרגילים קשים יותר מאשר התרגילים המופיעים בחוברת. אל תדאג אם לא תצליח לענות על השאלות הללו - זכור שהן יחסית קשות.

כל סוג של קמח (או גרעיניו) מורכב ממספר רכיבים, אולם הרכיבים אינם זהים בכל סוג. אם נמצאים בקמח מרכיבים מסוימים, הרי שהוספת מים לקמח תגרום לאחר זמן קצר ליצירת גז בתוך הבצק, וזה יגרום לכך שהבצק יתפח.

זה דומה להכנסת אוויר לבלון!

שולבים	אוויר בבלון	גז בבצק
1 <i>לפ</i>	הבלון מתנפח.	הבצק תופח.
2 <i>לפ</i>	צבע הבלון הולך ומתבהר.	צבע הבצק הולך ומתבהר.
3 <i>לפ</i>	סדק בבלון - גורם לפיצוץ הבלון.	הבצק מתחיל להסדק. אבל מפני שאין פיצוץ בבצק, מספר הסדקים בבצק גדל כל הזמן.
		מה שכתוב בעמודה זו, הוא סימני חימוץ המוזכרים בגמרא.

זכור!

1. רק לאחר שמוסיפים מים לקמח מתחילה פעולת החימוץ. בלי מים אין חימוץ.
2. אם חסר בקמח אפילו אחד מהמרכיבים שגורם לבצק להגיע לחימוץ, הבצק אף פעם לא יחמיץ.

כדי למנוע כל חשש של חמץ, אנו מאד מקפידים שלא יהיה שום מגע בין המים והקמח, לפני שאנו מתחילים בפעולת הלישה לאפיית מצות לפסח.

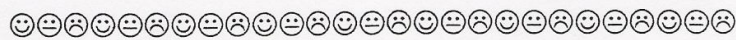
בקמח של חמשת מיני הדגן נמצאים כל המרכיבים שגורמים לכך שהבצק יחמיץ. אולם בקמח של קטניות ושל תפוחי אדמה חסר לפחות אחד מהם. לכן, בצק קטניות או תפוחי אדמה לא יגיע לחימוץ לעולם.

קטניות ותפוחי אדמה

חמשת מיני דגן

לא יכול להחמיץ

יכול להחמיץ

שמו של משה רבינו בהגדה

כמה פעמים מוזכר שמו של משה בהגדה?

156 34 26 17 13 9 1

התשובה היא: פעם אחת, וגם זה רק דרך אגב בתוך ציטוט!

משה רבינו היה האיש המרכזי בסיפור יציאת מצרים. אם כך מדוע שמו (כמעט) לא מוזכר בהגדה? כי משה רבינו היה ענו מאוד. כך כתוב בתורה "והאיש משה ענו מאד, מכל האדם, אשר על-פני האדמה" (במדבר י"ג). המסר הוא שבזמן שאנו רוצים לפעול בגאווה, נזכור מדוע שמו של משה (כמעט) לא מוזכר בהגדה!